

Результати аналізу напрацювань вітчизняних та зарубіжних учених свідчать, що добір навчальних дисциплін та навчально-пізнавальна діяльність майбутніх педагогів, спрямована на формування їх професійної діяльності, здійснюється на основі таких принципів:

- особистісно орієнтований зміст освіти;
- раннє включення в процес професійної (квазіпрофесійної) діяльності і спілкування, тобто практичне спрямування освіти;
- використання форм та методів навчання, що ґрунтуються на високій активності і особистому включенні студентів в освітній процес;
- діалогічний підхід у взаємодії викладача та студента, що забезпечує поєднання емоційно-ціннісного і професійно-особистісного досвіду викладача й студента;
- використання групових методів роботи, що забезпечують повноцінний зворотний зв'язок.

Таким чином, у результаті опрацювання та аналізу теоретичних засад проблеми якості вищої освіти майбутніх педагогів, приходимо до висновку про складність, динамічність, багатогранність цього явища у педагогічній науці. Зокрема, подальшого дослідження потребують розробка та використання критеріїв та показників якості освіти у забезпеченні якості вищої освіти майбутніх педагогів.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Мороз И. И. Актуальные проблемы дифференцированного подхода в учебно-воспитательной работе со студентами / И. И. Мороз // Педагогика добра в контексте этнокультурного социума : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 150-летию И. Гаспринского, май 2001 г. / Крым. гос. индустр. пед. ин-т. – Симферополь, 2002. – С. 187–191.
3. Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ялта (21–22 березня 2013 року). Ялта: РВНЗ КГУ, 2013. – Ч. 1. – 292 с.

УДК 37.06:053.2

Коростіль М. П.

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ. ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ВІДНОВНИХ ПРАКТИК

Постановка проблеми. Україна переживає глибоку конфліктну ситуацію, зумовлену насамперед зовнішніми факторами, але не позбавлену і внутрішніх суперечностей. Сьогоднішній стан описується термінами «воєнна агресія», «анексія частини території», «воєнні дії», «окупація частини території країни», «терористична діяльність військових формувань». Конфліктна ситуація в країні поглиблюється соціально-економічною кризою, необхідністю термінового реформування багатьох сфер соціального та економічного життя, ідеологічними коливаннями еліти і частини населення, інформаційною війною тощо.

Нині в Україні експерти зазначають тенденцію зростання рівня агресії та конфліктів як у суспільстві загалом, так і серед дітей та підлітків. За цих умов питання впровадження в освітній простір відновних практик, зокрема медіації для вирішення конфліктів, набуває надзвичайної актуальності.

Мета статті. Охарактеризувати особливості реалізації медіації як технології конструктивного вирішення конфліктів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Серед сучасних науковців І. Айтерсен, Г. Гурп, Х. Бесемер, Р. Фолджер, Дж. Фолджер, Р. Вальц, Б. Вегманн, Н. Грішина, Н. Гайдук, Н. Волкова, А. Гірник, А. Бобро, Р. Коваль, А. Горова, Р. Безпальча, Б. Леко, Г. Чуйко та ін. присвятили свої роботи проблемі виникнення та врегулювання конфліктів за допомогою медіації. Питання педагогічних конфліктів висвітлені у роботах М. Пірен, В. Орлянського, П. Прибутько, Т. Яхно та багато ін. На конфлікти між учнями звернули увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Шестакова, А. Кашина, О. Громова, Н. Гришина, А. Анцупов, А. Шипилов. У своїх працях вчені позитивно оцінюють застосування медіації у різних сферах суспільного життя та описують переваги її використання, проте недостатньо звертається увага на використання медіації однолітків як альтернативного шляху у системі вирішення шкільних конфліктів [1, с. 190].

Виклад основного матеріалу. В Україні розроблено навчальну програму та спецкурс для підвищення кваліфікації педагогічних працівників з проблеми «Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні». Під час підготовки програми використано напрацювання вітчизняних авторів, які присвятили свою наукову діяльність медіації та вирішенню конфліктів мирним шляхом: Н. Гайдук, А. Гірника, Н. Гришиної, В. Замніуса, В. Землянської, Р. Ковалю та інших. За основу взято методології видатних зарубіжних конфліктологів Йогана Гальтунга, Христофа Бесемера [5.4].

Конфлікти на макрорівні (суспільства) підживлюють конфлікти на мікрорівні (сім'я, групи людей, колективи). Збільшення кількості конфліктів та конфліктних ситуацій на різних рівнях призводить до того, що все частіше для їх вирішення застосовуються насильницькі методи поведінки та впливу. Тож одним з наслідків конфлікту є зростання рівня насильства в суспільстві.

Уміння розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом є дуже важливим для суспільства, для миробудування. А для цього необхідно опанувати навички розв'язання конфліктів.

Миробудування – це складний і тривалий процес. Він починається не з закінчення війни, а набагато раніше і продовжується після підписання мирної угоди. Прагнучи миру, необхідно робити все можливе для його встановлення, в тому числі через активізацію потенціалу жінок – вчителів, соціальних працівників, педагогів. Важливим є формування у педагогічних працівників спеціальної професійної підготовки для побудови конструктивних безконфліктних відносин.

Миробудування потрібно вивчати. Основою миробудування, розв'язання конфлікту є діалог, а ефективним інструментом – медіація.

Актуальною стає особа медіатора – спеціально підготовленого посередника у вирішенні конфліктів, який однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення.

Медіаційна компетентність необхідна у професійній діяльності вчителів, вихователів, практичних психологів, соціальних педагогів тощо.

За результатами всеукраїнського опитування «Молодь і протиправна поведінка», проведеного Українським НМЦ практичної психології і соціальної роботи у вересні–грудні 2015 року, 39% учнів та студентів підтвердили зростання кількості правопорушень і злочинів серед неповнолітніх через ненависть за територіальною належністю, 38% – не визначилися з цього питання. Проблема конфліктів в учнівських колективах набула загострення у зв'язку з загальним емоційним напруженням у суспільстві та недостатньою кількістю підготовлених медіаторів (посередників) серед учнів. Відповіді на запитання: «Як часто у Вашому класі виникають конфлікти між різними учасниками навчально-виховного процесу?» –

розподілились так: щодо конфліктів «учень–учень» 10% відповіли «Так, часто», 39% – «Інколи», 30% – «Рідко»; у взаємостосунках «учень–педагог»: 6% відповіли «Так, часто», 27% – «Інколи», 28% – «Рідко». Загострення соціально-політичної ситуації у зв'язку з воєнними подіями на Сході України сформувало нові виклики перед педагогічними працівниками [5.3].

Одним з таких завдань є профілактика конфліктів, що виникають на ґрунті ненависті, ворожнечі, упередження, дискримінації за територіальною ознакою. Наведені дані вказують на необхідність розробки і впровадження програм відновного правосуддя та медіаційних практик. Відсутність медіаторів з вирішення конфліктів відображає розподіл відповідей респондентів на запитання про роль посередника в умовах навчального закладу: учні вказали, що в умовах конфлікту звернуться по допомогу насамперед до класного керівника (36%), психолога (18%), інших учнів (17%), заступника директора з виховної роботи (11%), директора (10%), соціального педагога (6%), батьків (1, 8%), інших осіб (0, 2%) [5.3].

Конструктивне вирішення конфлікту стає можливим завдяки техніці медіації. У дослівному перекладі «медіація» означає «посередництво», що в понятті конфліктології розуміється як посередництво в суперечках неупереджених третіх осіб, які визнають права і обов'язки обох сторін. Медіатори як неупереджені нейтральні до конфлікту сторони допомагають конфлікуючим сторонам знайти взаємоприйнятне вирішення їхніх проблем. Завдання медіаторів полягає не в тому, щоб винести рішення третейського суду або надати вирок. Швидше від самих сторін конфлікту залежить вироблення рішення, що оптимально відповідає їхнім інтересам. У результаті медіації сторони повинні прийти до вигідного для них обох рішення, тобто повинні «виграти» всі.

Отже, розглянемо повне визначення процесу медіації, яке полягає в тому, що під цією діяльністю розуміється добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя особа (медіатор) допомагає сторонам знайти взаємоприйнятний варіант вирішення ситуації, що склалася. Особливою рисою медіації є те, що сторони спільно беруть на себе відповідальність за прийняття рішення та його виконання.

Медіатор – спеціально підготовлений посередник у вирішенні конфліктів, який однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення. Медіатор несе відповідальність за процес, а не за рішення.

Так що ж позитивного в конфлікті дає медіатор і процес медіації? Суть процесу полягає в тому, що медіатор забезпечує захищений простір для обговорення проблеми, допомагає створити і супроводжує відкрите, довірливе, безпечне і неагресивне взаємовідношення сторін, при дотриманні певних правил і обов'язків сторонами, що призводить до встановлення співпраці і глибшого розуміння опонентів один одного. При цьому медіатори вислуховують проблеми всіх учасників, дають їм висловити свої почуття і допомагають з'ясувати справжні інтереси конфлікуючих сторін. Завдяки цьому противники дізнаються про справжні проблеми, почуття, думки і інтереси обох опонентів, що призводить до розвитку уваги і більш глибокого розуміння внутрішнього світу іншої людини, створюючи атмосферу довіри і допомагаючи спільній роботі над вирішенням складної ситуації. Метою медіації є знаходження взаємовигідного рішення та підписання угоди, яку підписують і виконують усі сторони конфлікту.

Важливими ознаками методу техніки медіації є:

- присутність медіатора, що виконує функції посередника;
- присутність всіх сторін, що є у конфлікті;
- неформальний, позасудовий рівень;

– добровільність участі в процедурі медіації та самовизначення щодо вирішення конфлікту: повноваження прийняття рішення не передаються третім особам. Результат переговорів не є обов'язковим, поки його не схвалили всі учасники.

Складові елементи медіації:

- конфліктуючі сторони;
- предмет конфлікту;
- поверхневе і неповне розуміння мотивації, потреб і інтересів поведінки конфліктуючими опонентами;
- медіатор;
- прояснення потреб і цілей конфліктуючих сторін;
- підсумкове рішення, яке є взаємоприйнятне для обох сторін, яке знайшов не медіатор, а до якого прийшли самі опоненти за допомогою співпраці.

Медіація базується на певних принципах, які служать чинниками, що забезпечують безпечне та відкрите середовище для взаємодії і співпраці сторін, які в підсумку впливають на ефективне підведення підсумків і підписання взаємної угоди.

Принципи медіації:

- добровільність;
- конфіденційність – активна участь сторін;
- прийняття відповідальності за наслідки конфлікту;
- нейтральність і безоціночність.

Процес медіації складається з певних етапів, під час яких застосовуються спеціальні техніки і методи для прояснення ситуації і стану опонентів.

Етапи медіації:

- Етап 1 – Підготовчий.
- Етап 2 – Індивідуальні зустрічі.
- Етап 3 – Зустріч сторін. Медіативна бесіда.
- Етап 4 – Фаза реалізації.

Переваги медіації:

- економія часу;
- зниження вартості процесу вирішення спору;
- можливість впливати на результат;
- конфіденційність процедури;
- можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами;
- можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому;
- гарантія виконання рішення (у разі успішної медіації).

Висновки. Нині в суспільстві все більш нагальним стає питання пошуку шляхів мирного вирішення конфлікту, все частіше люди сідають за стіл перемовин, щоб досягти якнайкращого результату. Медіації можуть проводитися одним або декількома людьми. Медіація, що проводиться кількома людьми, доцільна, коли мова йде про складні конфлікти, де беруть участь більше двох сторін і необхідні тривалі медіаційні зустрічі.

Література

1. Білик Н. М. Перспективи впровадження технології медіації однолітків у загальноосвітній школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 2 (46).
2. Бесемер Христоф. Медиация. Посредничество в конфликтах / Пер. с нем. Н. В. Маловой. – Калуга, «Духовное познание», 2004. – 176 с.
3. Гірник А. М. Основи конфліктології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / К.: Києво-Могилян. акад., 2010. – С. 167–169.

4. Головатий В., Горова А., Коваль Р., Синюшко М., Семчишин О., Шидловська Л. Стратегії забезпечення життєздатності відновних практик: механізм співпраці правової системи та громади заради суспільної безпеки. Посібник. – К.: Видавець Захаренко В.О., 2009. – 224 с.
5. Левченко К. Б., Панок В. Г. Навчальна програма та спецкурс для підвищення кваліфікації педагогічних працівників з проблеми «Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні» / К. – 2016.
6. Коновалов А. Ю. Школьная служба примирения и восстановительная культура взаимоотношений: практическое руководство. / под общей редакцией Карнозовой Л. М. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2012. – 256 с.
7. Максудов Р. Р. Восстановительная медиация: идея и технология: Метод. рекомендации. – М.: Институт права и публичной политики, 2009. – 72 с.

УДК 37.013-051

Коротюк З. М.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, пов'язаних з визнанням важливості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Одним із основних напрямів реформування сучасної системи освіти є рівень професійної компетентності педагога. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті визначено вимоги до професійної компетентності вчителя. Сучасному педагогу необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Тому успіх сучасної освіти пов'язаний з особистісним потенціалом вчителя, а сьогодення школа змінює його статус, функції, зростають вимоги до професіоналізму. Високих результатів у своїй діяльності може досягти лише педагог, який здатний налагодити стосунки з вихованцями, батьками та вміє спрямувати процес спілкування на досягнення педагогічних завдань. Професійні знання для педагога – це ще далеко не все, щоб досягнути успіху в своїй діяльності. Він повинен відчувати і чути вихованців, розуміти їх світ, мотиви, вміти встановлювати як ділові, так і емоційні контакти з групою, з кожним вихованцем окремо, вміти здійснювати педагогічне спілкування. Учитель виступає активним суб'єктом спілкування: курує процес спілкування й організовує взаємодію в освітньому процесі. Саме спілкування виявляється складовою педагогічної діяльності, а комунікативна компетентність – складовою професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень. Серед вітчизняних учених проблему змісту і структури комунікативної компетентності досліджують педагоги та психологи: Н. Анікеєва, Н. Бібік, А. Богуш, О. Головка, Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, М. Заброцький, В. Звягінцев, І. Зимня, В. Кан-Калик, Л. Коваль, І. Колеснікова, Ю. Крижанська, А. Маркова, Л. Петровська, Т. Симоненко [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

Як підкреслює Ю. Г. Татур, компетентність, по суті, потенційна, проявляється в діяльності й має особливість розвиватися в діяльності [2]. Саме в процесі професійного розвитку є можливість цілеспрямованого й планомірного формування комунікативної компетентності вчителя.

Тому аналіз наукових публікацій свідчить про те, що ряд вчених використовують термін «комунікативна компетенція», а визначають його як здатність людини до спілкування, а також володіння комунікативними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для ініціювання та підтримання процесу спілкування.